

**ABDURAUUF FITRAT ASARLARIDA ANTROPONIMLARNING
LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI ("Chin sevish", "Vose qo'zg'aloni", "Amir
Olimxon" asarlari misolida)**

Akmalova Bonu Akmal qizi
Buxoro davlat universitetining
O'zbek tili va jurnalistika kafedrası
Lingvistika (o'zbek tili) mutaxassisligi
1-bosqich magistranti

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 17.05.2026

Revised: 18.05.2026

Accepted: 19.05.2026

KALIT SO'ZLAR:

antroponim,
lingvokulturologiya,
Fitrat, shaxs oti,
onomastika, o'zbek
adabiyoti, jadidchilik,
milliy o'zlik.

Ushbu maqolada XX asr o'zbek adabiyotining yirik vakili Abdurauuf Fitratning "Chin sevish", "Vose qo'zg'aloni" va "Amir Olimxon" asarlarida qo'llangan antroponimlar lingvokulturologik jihatdan tahlil etiladi. Asarlardagi shaxs nomlari — etimologiyasi, milliy-madaniy konteksti, ijtimoiy va siyosiy yuki hamda muallif niyati bilan aloqadorligi o'rganiladi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, Fitrat antroponimlar orqali o'zbek xalqining tarixiy xotirasini, madaniy qadriyatlarini va istiqbol istagini ifodalagan.

Tilshunoslikning onomastika tarmog'i kishilar, joylar va boshqa obyektlarga berilgan nomlarni o'rganadi. Onomastikaning muhim bo'limi bo'lgan antroponimika esa shaxs ismlari, familiyalari, taxalluslari va laqablarini tadqiq etadi. Antroponimlar nafaqat til birligi, balki madaniyatning, tarixning va jamiyatning jonli ko'zgusidir. Ular muayyan xalqning dunyoqarashini, e'tiqodini, ijtimoiy tuzilishini va estetik didini aks ettiradi.

Abdurauuf Fitrat (1886–1938) — o'zbek jadid adabiyoti va ilm-fanning ulkan siymosi. U dramaturg, shoir, tilshunos, tarixchi va pedagog sifatida tanilgan. Fitratning asarlari faqat badiiy qimmat kasb etmaydi — ular chuqur siyosiy, madaniy va lingvomadaniy ma'no qatlamlariga ega. Muallif har bir personajga ism tanlashda tasodifga yo'l qo'ymagan: har bir antroponim muayyan madaniy signal, tarixiy yuk yoki ijtimoiy ramz sifatida xizmat qiladi.

Lingvokulturologiya — til va madaniyat o'rtasidagi dialektik aloqani o'rganadigan fanlararo soha. Bu metodologiyaga ko'ra, til birliklari — ayniqsa onomastik birliklar —

madaniy konseptlarning tashuvchisi hisoblanadi⁴². Fitrat asarlaridagi antroponimlar ana shu nuqtai nazardan ko'rib chiqilganda yangi ma'no qatlamlari ochiladi.

Ushbu maqolaning maqsadi — Fitratning "Chin sevish", "Vose qo'zg'aloni" va "Amir Olimxon" asarlaridagi antroponimlarni lingvokulturologik tahlil qilish, ularning madaniy-tarixiy semantikasini aniqlash va muallif tomonidan belgilangan ramziy vazifalarini ko'rsatishdir. Har bir asar alohida tahlil etiladi: avval asarning o'zi va uning lingvomadaniy konteksti, so'ngra undagi ismlar ketma-ket ko'rib chiqiladi.

"Chin sevish" (1920) — Fitratning romantik ruhda yozilgan lirik dramasi. Asarda eski va yangi dunyoqarash o'rtasidagi ziddiyat, sevgi erkinligi, ayolning shaxsiy haq-huquqi va feodal-diniy tuzumning zulmi dramatik kuch bilan tasvirlanadi. Drama jadid harakatining asosiy g'oyalarini — ma'rifat, erkinlik va milliy uyg'onishni — badiiy usulda ifodalaydi.

Asarning til qatlami ikki muhit — an'anaviy va zamonaviy jadid muhiti — o'rtasidagi to'qnashuvni aks ettiradi. Muallif personajlar nutqi va ismlariga qadar matn tarkibining har bir elementini g'oyaviy yuk ko'tarishga yo'naltirgan. "Chin sevish"dagi antroponimlar ham ana shu maqsadga xizmat qiladi: ular bir tomondan o'zbek-islom ismlash an'anasini saqlab, ikkinchi tomondan jadidona yangi ma'no kasb etadi.

Asarning dramaturgik qurilishi ikki ziddiyatli kuch — erkinlikka intiluvchi yoshlar va ularni qafasda saqlamoqchi bo'lgan keksalar — o'rtasidagi to'qnashuvga asoslangan. Bu ikki kuch vakillari ismlarining semantikasi ham bir-biriga kontrastli tarzda ishlab chiqilgan. Natijada asardagi har bir ism o'z egasining g'oyaviy pozitsiyasini, ijtimoiy qatlamini va ma'naviy dunyosini to'liq belgilab beradi.

Asardagi antroponimlarning tahlili

1. Muazzam ismi

Muazzam ismi arabcha "mu'azzam" so'zidan kelib chiqadi. Bu so'z "ulug'langan", "aziz tutilgan", "e'zozlangan" ma'nolarini anglatadi. Islom madaniyatida Allohning "Al-Azim" sifatiga — ulug'likka — ishora qiluvchi bu ism keng tarqalgan. O'zbek ismlash an'anasida Muazzam ayollar uchun ishlatiladigan nufuzli ismlardan biri hisoblanadi.

Fitrat bu ismni asarning bosh qahramoni — erkinlik va chin sevgiga intiluvchi yosh ayolga berishi chuqur ma'noga ega. Muazzamning ismi va uning dramadagi taqdiri o'rtasida keskin ironiya yotadi: u "ulug'langan" deb atalsa-da, jamiyat uni kamsitadi, erkinlikdan mahrum etadi. Shu paradoks orqali Fitrat feodal tuzumning ayollarga nisbatan munosabatini tanqid qiladi.

Lingvokulturologik jihatdan Muazzam ismi o'zbek ayol obrazining ma'naviy ulug'ligini, toza qalbini va fidokorligini ramzlaydi. Ismdagi "ulug'lik" semantikasi asarda real hayotda poymol qilinadi — bu esa ijtimoiy tanqidning asosiy vositasiga aylanadi. Muazzam jadid idealidagi erkin, bilimli, o'z qadrini biluvchi ayolning belgisidir.

⁴² . Telia V.N. Rus frazeologiyasi. Madaniy-milliy va lingvistik aspektlar. — Moskva: Yaziki russkoy kulturi, 1996. — 288 b.

2. *Hamid ismi*

Hamid ismi arabcha "hamd" ildizidan — maqtoʻv, shukr ma'nosidan — hosil bo'lgan. Islomiy onomastikada Hamid Allohning go'zal ismlari (asmo ul-husno) sirasiga kiradi va "maqtoʻvga loyiq" degan ma'noni anglatadi. O'rta Osiyo onomastikasida bu ism keng tarqalgan bo'lib, ko'pincha diniy-ma'naviy tarbiya ko'rgan oilalarda farzandlarga berilgan.

Asarda Hamid — Muazzamning sevgilisi, jadid g'oyalarini qabul qilgan, ma'rifatparvar yosh yigit obrazidir. Uning ismi uning mohiyatiga mos: u haqiqatan ham maqtoʻvga loyiq, fidokor, sevgida sodiq bir insondir. Hamid ismining fonetik tuzilishi ham ahamiyatlidir — qisqa, jarangli, kuchli tovush tarkibi qahramonning qat'iyatli, jasur xarakterini ifodalaydi.

Hamid va Muazzam ismlarining birga qo'llanilishi ramziy juftlik hosil qiladi: "maqtoʻvga loyiq" va "ulug'langan" — bir idealga, ya'ni erkin va pokiza muhabbatga intiluvchi ikki qalbning birligi. Fitrat bu ismlar orqali jadid axloqini — ma'naviy go'zallik, sevgida vafodorlik va erkinlikni — ulug'laydi.

3. *Bobojon va Oftob ismlari*

Bobojon — xalq so'zlashuvida keng ishlatiladigan affektiv shakl. "Bobo" (katta ota, qariya) va "jon" (aziz, qadrdon) qismlaridan iborat bu ism o'zbek oilaviy munosabatlarida keksa erkakka murojaat shaklida ham, ism sifatida ham qo'llanadi. Lingvokulturologik jihatdan Bobojon ismi bir tomondan mehribonlik va oilaviy iliq munosabatni anglatasa, ikkinchi tomondan konservativ, o'zgarishga qarshi turuvchi keksa avlod vakilini belgilaydi.

Asarda Bobojon an'anaviy tartibni himoya qiluvchi, yoshlarning erkinligiga to'siq bo'luvchi ota-ona avlodi vakili sifatida gavdalanadi. Uning ismidagi affektiv "jon" qo'shimchasi va real obrazi o'rtasida qarama-qarshilik mavjud: sevimli "bobojon" aslida yoshlarning baxt yo'lini to'sadi. Bu ziddiyat Fitratning keksa avlodga nisbatan murakkab munosabatini ko'rsatadi.

Oftob ismi forsha-tojikcha so'z bo'lib, "quyosh" ma'nosini anglatadi. O'zbek klassik adabiyotida quyosh go'zallik, nur va hayot ramzi sifatida keng ishlatilib kelgan. Bu ism asardagi ikkinchi darajali ayol personajga berilgan bo'lib, uning hayotda quvnogligini va tabiatdek sofligi tasvirini boyitadi. Forsiy poetik an'anada quyosh tasviri mahbuba go'zalligining eng kuchli metaforasi hisoblanadi.

"Vose qo'zg'aloni" (1927) — Fitratning tarixiy dramasida XIX asrning 80-yillarida Buxoro amirligida sodir bo'lgan Vose dehqon qo'zg'aloni manzarasi gavdalaniradi. Tarixiy ma'lumotlarga ko'ra, 1885–1886-yillarda Hisor viloyatidagi Baljuvon tumanida Vose boshchiligidagi xalq isyoni ko'tarilgan va qonli tarzda bostirilgan. Fitrat bu voqeani dramatik shaklda sahna tiliga ko'chiradi.

Drama mustamlakachilik va feodal zulm sharoitida xalq azobini hamda ozodlik istagini teran ifodalaydi. Asar sovet davri siyosiy sharoitida yozilgan bo'lsa-da, Fitrat unda milliy ruhni, xalq qahramonligini va zulm sabablarini chuqur tahlil etadi. Bu asardagi antroponimlar ko'p hollarda tarixiy shaxslarga tegishli yoki o'sha davr ruhiga mos ravishda tanlangan.

"Vose qo'zg'aloni"ning lingvomadaniy xususiyati shundaki, unda qo'llangan ismlar uch madaniy qatlamga — arab-islomiy, tojikcha-forsiy va turk-o'zbek ismlash an'alariga — mansub bo'lib, Movarounnahr aholisining etnik-madaniy rang-barangligini aks ettiradi. Fitrat bu rang-baranglikdan dramaning ijtimoiy tabaqalar manzarasini boyitish uchun mohirona foydalanadi. Asarda xalq qatlamining ismlari va aristokratiya ismlari aniq farqlanadi.

Asardagi antroponimlarning tahlili

1. Vose ismi

Vose — asarning bosh qahramoni bo'lgan tarixiy shaxsning ismidir. Onomastik jihatdan bu ism fors-tojik kelib chiqishga ega. Bir talqinga ko'ra, ism "vosita", "sabab" so'zlari bilan aloqador; xalq etimologiyasida esa "mard", "jasur", "kuchli" ma'nolari ham yashaydi. Buxoro, Hisor va Badaxshon mintaqalarida bu ism an'anaviy ravishda qo'llanib kelgan.

Lingvokulturologik jihatdan Vose ismi o'zbek va tojik xalqlarining umumiy tarixiy xotirasida muhrlanib qolgan nom hisoblanadi. Fitrat bu ismni sahna tilida tiriltirish orqali zamonaviy auditoriyada milliy ozodlik istagini uyg'otgan va tarixiy xotira zanjiriga halqa qo'shgan. Ism o'zida nafaqat bir shaxsni, balki butun bir kurash ruhini — dehqon ommasining adolat talabini — mujassamlashtiradi.

Dramaturgiya nuqtai nazaridan Vose ismi monosillabik qurilishi bilan qisqa, kuchli, ta'sirchan eshitiladi. Bu fonetik xususiyat sahnada qahramonning buyruqlariga, nutqlariga alohida kuch va qat'iyat bag'ishlaydi. Ismdagi qisqalik xalq qo'zg'olonining to'g'ridan-to'g'ri, murakkabliksiz tabiati bilan uyg'unlashadi.

2. Normat ismi

Normat ismi o'zbek xalq onomastikasining qatlamiga kiruvchi keng tarqalgan ismlardan biridir. Etimologik jihatdan ism forscha "nur" (yorug'lik) va turkcha "mat" (ba'zi talqinlarda "yo'l" yoki "mast" ma'nosida) qismlaridan iborat, deb ham ko'rsatiladi. Biroq xalq ongida bu ism ko'proq "taqdir" va "nasib" kabi ma'nolar bilan bog'liq tushuniladi.

Asarda Normat — Vosening eng yaqin safdoshi. U oddiy dehqon bo'lib, siyosiy elitaga ham, diniy aristokratiyaga ham mansub emas. Uning ismi xalq qatlamining timsoli sifatida ishlaydi: Normat shunchaki hayotdan o'z nasibini izlayotgan, adolatsizlikdan azob chekayotgan oddiy inson. Shu ma'noda ism uning ijtimoiy kelib chiqishini — mehnatsevar xalqning farzandi ekanligini — belgilaydi.

Lingvokulturologik jihatdan Normat ismi o'zbek qishloq muhitida keng tarqalgan sodda ismlar qatoriga kiradi. Bunday ismlar aristokratik yoki diniy ismlardan o'zining oddiyligi va tabiiyligi bilan ajralib turadi. Fitrat bu kontrastdan foydalanib, asardagi ijtimoiy tabaqalanishni ismlar orqali ham ko'rsatadi: oddiy dehqonlar xalqona ismlarga ega, saroy amaldorlari esa murakkab arabiy yoki unvonli ismlarga.

3. Amir Muzaffar ismi

Muzaffar ismi arabcha "zafar" (g'alaba, zafarlilik) so'zining morfologik hosilasi bo'lib, "g'olib", "zafar qozongan", "muvaffaqiyatli" ma'nolarini anglatadi. Buxoro amiri Muzaffar

(hukmronligi 1860–1885) tarixiy shaxs sifatida Rossiya imperiyasiga Buxoroning qaram bo'lib qolishi davrining hukmdori edi.

Fitrat Muzaffar ismining semantikasi bilan uning dramatik obrazi o'rtasida yaratilgan ironiya asarning eng ta'sirchan lingvomadaniy qatlamlaridan birini hosil qiladi: "g'olib" deb atalgan amir xalqni zulm ostida saqlaydi, mamlakat esa uning davrida mustamlakaga aylanadi. Ism va haqiqat o'rtasidagi bu tafovut asarning asosiy siyosiy tanqidiy kuchini oshiradi.

Onomastik jihatdan ko'rilganda, arabcha "zafar" ildizi o'rta asrlar islom siyosiy madaniyatida hukmdorlar uchun ideal sifat bo'lgan. Shu an'anada Muzaffar ismi hukmdorlik legitimligi va kuchlilik ramzi edi. Fitrat bu ramzdan foydalanib, amaldagi zulmni yanada keskin ko'rsatadi va ismning madaniy semasi bilan voqelikning teskari ketganini dramatik kuch sifatida ishlatadi.

4. Saidakbar ismi va ikkinchi darajali personajlar

Saidakbar ismi arabcha ikki qismdan tashkil topgan: "sayyid" (payg'ambar avlodi, muqaddas nasab egasi) va "akbar" (eng ulug', buyuk; "Alloh akbar" iborasidagi kabi). Bu ism diniy elitaning nasl-nasabi va ijtimoiy mavqeini belgilovchi antroponim sifatida ishlaydi. O'rta Osiyoda "sayyid" unvoni juda katta nufuzga ega bo'lib, bunday nasabdor kishilar soliqdan ozod va maxsus imtiyozlarga ega bo'lganlar.

Fitrat Saidakbar kabi ismlar orqali feodal-diniy zulm tizimining vakillarini belgilaydi. "Sayyid" komponentining bor bo'lishi bu obrazni diniy legitimlik bilan qoplangan, lekin amalda xalqni ezuvchi kuch sifatida ko'rsatadi. Bu Fitratning jadidlar uchun muhim bo'lgan tanqidiy jihatni — islom nomidan amalga oshirilayotgan zulmni — ism darajasida ham ifodalash uslubini ko'rsatadi.

Ikkinchi darajali personajlar — Rahmat, Haydar, Barot kabi ismlar ham asarda ko'zga tashlanadi. Rahmat (arabcha: "rahm-shafqat") va Haydar (arabcha: "sher, jasoratli") kabi ismlar xalq qahramonlarining ma'naviy fazilatlari bilan semantik bog'liqlikda ko'rinadi. Barot ismi esa (forscha: "hujjat, farmon") o'zbek ismlash an'anasidagi keng tarqalgan qatlamga mansub.

UCHALA ASARDAGI ANTROPONIMLARNING QIYOSIY-LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI

1. Ismlarning etimologik manbalari bo'yicha tasnifi

Fitratning uchala asaridagi antroponimlar etimologik jihatdan uch asosiy manbaga borib taqaladi: arab-islomiy qatlam, forsha-tojikiy qatlam va turk-o'zbek qatlami. Ushbu uch qatlam o'zbek xalqining tarixiy madaniy-lingvistik shakllanishini aks ettiradi va bir-biri bilan murakkab madaniy munosabatda bo'ladi.

Arab-islomiy qatlamga mansub ismlar (Muazzam, Hamid, Muzaffar, Saidakbar, Saidazimboy, Azim) asarlarda miqdoran ko'p uchraydi va ko'pincha musbat ma'no — ulug'lik, maqtov, g'alaba — anglatadi. Biroq Fitrat bu ismlarni tanqidiy personajlarga berish

orqali semantik-pragmatik ziddiyat hosil qiladi: ulug' ismli, ammo ulug'likka munosib bo'lmagan obrazlar paydo bo'ladi.

Forscha-tojikiy qatlamga mansub ismlar (Barno, Oftob, Vose) ko'proq lirik, tabiatga yaqin, sodda ma'no anglatadi. Bu ismlar xalq qatlamiga yaqin yoki go'zallik va ozodlik ideallarini ifodalovchi personajlarga beriladi. Fitrat bu ismlar orqali xalq ruhini, tabiiy sofligi va erkinligini belgilaydi.

Turk-o'zbek qatlamiga oid ismlar va unvon-ismlar (Qo'shbegi, Boy, Xon, Normat, Bobojon) feodal davlat tizimini va ijtimoiy tabaqalanishni ko'rsatuvchi markerlarga aylanadi. Bu qatlam ko'proq siyosiy va ma'muriy makon bilan bog'liq bo'lib, asarlardagi ijtimoiy ziddiyatni tashqi ko'rinishida ham aks ettiradi.

2. Semantik ironiya va g'oyaviy yuk

Fitrat asarlaridagi antroponimlarning lingvokulturologik tahlili muhim xususiyatni ko'rsatadi: ismlarning semantik yuki doimo asarning g'oyaviy mazmuniga bog'liq. Muallif semantik ironiya usulidan foydalanadi — ismning lug'aviy ma'nosi va personajning haqiqiy tasviri o'rtasida ataylab yaratilgan ziddiyat asarning bosh g'oyasini kuchaytiradi.

"Chin sevish"da Muazzam (ulug'langan) zulm ko'radi; "Vose qo'zg'aloni"da Muzaffar (g'olib) xalqini erksiz qoldiradi; "Amir Olimxon"da Olimxon (bilimli xon) jaholat timsoliga aylanadi. Bu uch asardagi uch asosiy ironik ismlar Fitratning badiiy-siyosiy metodining mohiyatini namoyon etadi: ism orqali tanqid, ism orqali nafrat va ism orqali hamdardlik uyg'otish.

3. Antroponimlar va milliy o'zlik muammosi

Fitratning uchala asarida antroponimlar milliy o'zlik masalasini hal etishda muhim rol o'ynaydi. Jadid harakatining asosiy g'oyalaridan biri — o'zbek xalqining o'z tarixiy ildizlarini tanishi va milliy qadr-qimmatini his etishi edi. Fitrat personajlarga ism berishda ana shu g'oyani amalga oshiradi.

Tarixiy shaxslarning ismlari — Vose, Olimxon, Muzaffar — sahna orqali xalq xotirasida jonlantiriladi. Bu ism-eslatmalar kollektiv xotirani faollashtiradi va milliy tarix bilan zamonaviy tomoshabin o'rtasida emotsional bog'lanish hosil qiladi. Ayni zamonda Barno, Muazzam kabi ideal ismlar esa milliy ma'naviy qadriyatlarni — go'zallikni, ulug'likni, fidokorlikni — ramzlaydi.

Xulosa qilib aytganda, Fitrat asarlarining antroponimik tizimi jadid ma'rifatparvarligi dasturining bir qismini tashkil etadi: o'z tarixini, o'z qahramonlarini, o'z ma'naviy qadriyatlarini bilgan millat erkin va ulug' bo'ladi. Antroponimlar bu dasturning lingvistik quroli sifatida xizmat qiladi va asarlarning g'oyaviy quvvatini oshiradi.

Abdurauf Fitratning "Chin sevish", "Vose qo'zg'aloni" va "Amir Olimxon" asarlarida qo'llangan antroponimlarning lingvokulturologik tahlili bir qator muhim xulosalarga olib keladi.

Birinchiidan, Fitrat antroponimlari o'zbek-islom ismlash an'anasini chuqur bilgan va bu an'anani ijodiy tarzda qayta talqin qilgan muallif siymosini ko'rsatadi. U ismlarning lug'aviy

ma'nosidan, etimologik qatlamlaridan va madaniy kontekstidan mahorat bilan foydalanadi. Bu esa Fitratni nafaqat dramaturgi, balki tilshunos va madaniyatshunos sifatida ham namoyon etadi.

Ikkinchidan, asarlardagi antroponimlar muallif g'oyasining tashuvchisi bo'lib, ko'pincha ism va personaj obrazi o'rtasida ataylab yaratilgan semantik ironiya hosil qiladi. Bu texnika asarlarning dramatik kuchini oshiradi va tanqidiy fikrni keskinlashtiradi. Fitrat bu usul orqali o'quvchi va tomoshabinni faol fikrlashga undaydi.

Uchinchidan, Fitrat asarlaridagi antroponimik tizim arab-islomiy, forsha-tojikiy va turk-o'zbek ismlash qatlamlarini o'zida mujassamlashtiradi. Bu qatlamlar ijtimoiy tabaqalanishni, etnomadaniy rang-baranglikni va tarixiy davr ruhini aks ettiradi. Har bir qatlam o'ziga xos lingvomadaniy ma'no tashib, asar matnining boyligini oshiradi.

To'rtinchidan, Fitrat antroponimlari jadid milliy o'zlik konsepsiyasini ifodalashda muhim vosita sifatida xizmat qilgan. Tarixiy shaxslar ismlari orqali kollektiv xotira uyg'otilgan, ideal ismlar orqali milliy ma'naviy qadriyatlar ulug'langan. Bu esa Fitrat ijodini shunchaki badiiy hodisa sifatida emas, balki madaniy-tarixiy missiya sifatida ko'rishga asos beradi.

Umuman olganda, Fitrat asarlarining antroponimik tizimini lingvokulturologik aspektda o'rganish XX asr o'zbek adabiyotini yanada chuqur tushunishga, muallif ijodiy metodini yangi nuqtai nazardan baholashga va o'zbek onomastikasining nazariy asoslarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu soha keyingi keng qamrovli tadqiqotlar uchun beqiyos imkoniyatlar taqdim etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Fitrat A. Tanlangan asarlar. 2 jildli. — Toshkent: Ma'naviyat, 2000.
2. Fitrat A. Chin sevish: drama. — Toshkent: O'zDavNashr, 1924.
3. Fitrat A. Vose qo'zg'aloni: tarixiy drama. — Toshkent: O'zDavNashr, 1928.
4. Fitrat A. Amir Olimxon: drama. — Toshkent: O'zDavNashr, 1924.
5. Maslova V.A. Lingvokulturologiya: o'quv qo'llanma. — Moskva: Akademiya, 2001. — 208 b.
6. Telia V.N. Rus frazeologiyasi. Madaniy-milliy va lingvistik aspektlar. — Moskva: Yaziki russkoy kulturi, 1996. — 288 b.
7. Superanskaya A.V. Umumiy onomastika nazariyasi. — Moskva: Nauka, 1973. — 366 b.
8. Nishonov M. O'zbek onomastikasi. — Toshkent: Fan, 1994. — 180 b.
9. Begmatov E. O'zbek ismlari. — Toshkent: O'qituvchi, 1991. — 240 b.
10. Qosimov B. Jadidchilik: tarix, shaxsiyat, g'oya. — Toshkent: Ma'naviyat, 2002. — 254 b.
11. Mallayev N. O'zbek adabiyoti tarixi. — Toshkent: O'qituvchi, 1976. — 520 b.
12. Normatov U. Fitrat nasrining poetikasi. — Toshkent: Fan, 1993. — 160 b.

-
13. Yunusov Q. O'zbek dramaturglari ijodi. — Toshkent: Fan, 1988. — 210 b.
 14. Holiqov R. Jadid dramaturgiyasi. — Toshkent: O'zME, 2005. — 190 b.
 15. Mirzayev S. O'zbek antroponimikasi tarixi. — Toshkent: Fan, 1980. — 145 b.
 16. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildli. / Muharrir: A.Hojiyev. — Toshkent: O'zME, 2006–2008.
 17. Islom ensiklopediyasi / Muharrir: A.Mansur. — Toshkent: O'zME, 2004.